

tari (İşkodra, İskenderiye) şehrini yağmalayıp ateşe verdi (Tursun Bey, s. 144). Ardından padişah Akçahisar'ı kuşattı. Fakat sarp kale bu defa da alınamadı ve şehrin muhasarasına devam için bir miktar kuvvet bırakıldı. Her tarafta kalelere kuvvetli garnizonlar yerleştirildi. Bir Venedik kalesi olan Leş'te bulunan İskender Bey 17 Ocak 1468'de burada öldü. Ölümünden sonra Osmanlılar, İskender Bey'in mirası üzerinde hak iddia eden Venedikliler'i Arnavutluk'tan çıkardılar.

Arnavutluk folkloründe millî kahraman olarak yaşayan İskender Bey'le ilgili olarak yapılan çalışmalar Georges T. Petrovitch tarafından *Scander-Bey, Essai de bibliographie raisonnée: Ouvrage sur Scanderbeg écrits en langue française, anglaise, allemande, latine, italienne* adlı eserde toplanmış ve kitap 1881'de Paris'te yayımlanmıştır. Daha sonra başta Arnavutluk'ta olmak üzere birçok yerde İskender Bey'le ilgili olarak çok sayıda çalışma yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MAD, nr. 508, tür.yer.; TSMA, nr. E. 6665; *Hicri 835 Tarihli Süret-i Sancak-ı Arvanid* (nşr. Halil İnalıcık), Ankara 1954, s. XIV, XV, XXVII, XXXIV, XXXVI, 1, 113, 120; *Gazavât-ı Sultan Murad b. Mehmed Han* (nşr. Halil İnalıcık - Mevlüd Oğuz), Ankara 1978, tür.yer.; *Fatih Devrine Ait Münşeât Mecmuası* (nşr. Necati Lugal - Adnan Erzi), İstanbul 1956, s. 63-64; Kritovulos, *Târîh-i Sultan Mehmed Hân-ı Sâni* (trc. Karoldi), İstanbul 1328, s. 134, 185, 188; *Anonim Tevârîh-i Âl-i Osman* (nşr. F. Giese, haz. Nihat Azamat), İstanbul 1992, s. 70; Aşıkpaşazâde, *Târîh* (Giese), s. 119, 123, 159; M. Barletius [Barlezio], *Historia de vita et gestis Scanderbegi Epirotarum principis*, Roma 1510, tür.yer.; Tursun Bey, *Târîh-i Ebû'l-Feth* (nşr. Mertol Tulum), İstanbul 1977, s. 142, 143, 144; Oruç b. Âdil, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, tür.yer.; Neşri, *Cihannümâ* (Unat), tür.yer.; J. Ochoca Lesalde, *Cronica del esforçado principe y capitán Jorge Castriota Rey de Epiro a Albania, tratuzida de lengua portugueza*, Madrid 1592, tür.yer.; C. Hopf, *Chronique greco-romanes*, Berlin 1873, tür.yer.; N. Jorga, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des Croisades au XVe siècles*, Paris - Bucarest 1899-1915, I, 435; II, 145, 226, 227; III, 260-261; a.mlf., *Geschichte des Osmanischen Reiches Nach den Quellen*, Gotha 1908, I, 450; III, 260-261; Angiellole, *Historia turchesca* (ed. I. Ursu), Bucarest 1910, tür.yer.; Chalcondylas, *History* (ed. E. Darko), Budapest 1922-27; II, 27, 96; ayrıca bk. tür.yer.; C. Marinesco, "Alphonse V, roi d'Aragon et de Naples, et l'Albanie de Scanderbeg", *Mélanges de l'Ecole Roumaine en France*, Paris 1932, s. 1-135; A. Gegaj, *L'Albanie et l'invasion turque au XVe siècle*, Louvain-Paris 1937, s. 45-46, 125, 132; F. Pall, "Marino Barlezio uno storico umanista", *Mélanges d'histoire générale*, Cluj 1938, II, 135-318; a.mlf., "Die Geschichte Skanderbegs im Lichte der neuern Forschung", *Leipziger Vierteljahrschrift für Süd-osteuropa*, VI (1942), s. 85-98; a.mlf.,

"I rapporti italo-albanesi intorno alla metà del secolo XV", *Archivio Storico per le Provincie Napolitane*, 3. seri: IV, Naples 1965, s. 123-226; J. Radonić, *Djurađi Kastinot Skenderbeg i Arbanija u XV veku*, Belgrade 1942, s. 219-235; F. S. Noli, *George Castrioti Scanderbeg*, New York 1947; Halil İnalıcık, "Arnavutluk'ta Osmanlı Hakimiyetinin Yerleşmesi ve İskender Bey İsyanının Menşei", *Fatih ve İstanbul*, İstanbul 1953, I/2, s. 153-175; a.mlf., "İskender Beg", *İA*, V/2, s. 1079-1082; a.mlf., "İskender Bey", *EP²* (Ing.), IV, 138-140; M. Hasluck, *The Unwritten Law in Albania*, Cambridge 1954, s. 148; V. Malaj, "Necessità d'un coordinamento bibliografico Castriotano", *Convegno Internazionale di Studi Albanesi*, Palermo 1959, s. 19-49; R. Schwanke, "Ergebnisse der Kongresse in Tirana und Prishtina", a.e., s. 283-303; A. Serra, *L'Albania e la Sante Sede ai tempi di G. C. Scanderbeg*, Cosenza 1960; K. Frasheri, *George Kastriote Skanderbeg*, Tirana 1962; G. M. Biemmi, *Histoire di Giorgio Castriote*, Brescia 1972, tür.yer.

HALİL İNALICIK

İSKENDER BEY MÜNŞİ

(ö. 1043/1633 [?])

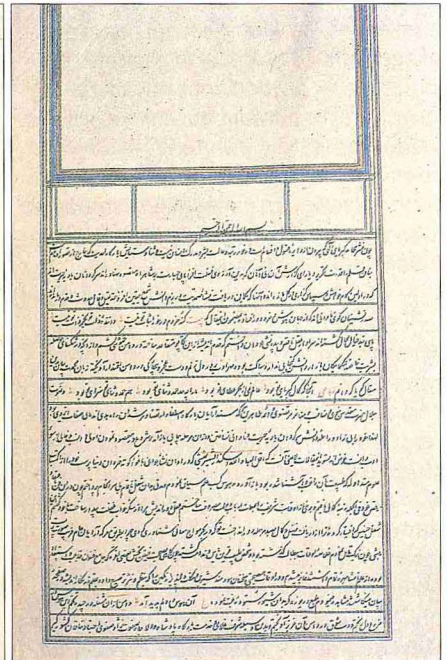
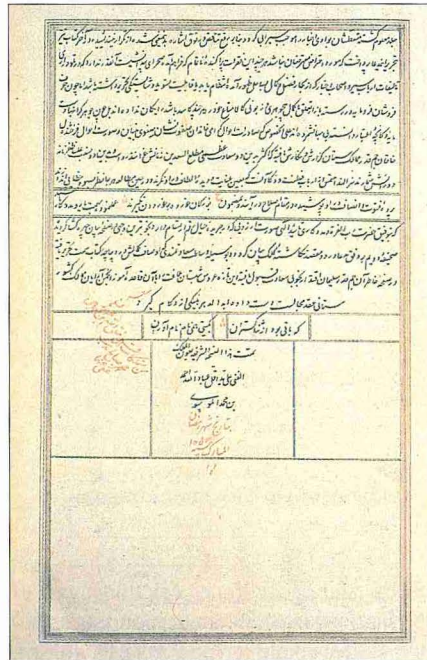
Türk asıllı Safevî tarihçisi.

Azerbaycan Türkmenleri'nden olup kaynaklarda İskender eş-Şehir bi-Münşi, Hâce İskender Bey Münşi ve İskender Bey Türkmen diye anılır. 994'te (1586) Sâin

Kale Savaşı'nda Hamza Mirza'nın yanında savaştığında yirmi altı yaşında ve eserini bitirdiği 1038 (1629) yılında yetmiş yaşında olduğuna göre 968'de (1560) doğmuş olmalıdır. Hayatının ilk dönemleri hakkında bilgi yoktur. Ancak gerek tarihçiliği gerekse münşiliği iyi bir öğrenim gördüğünü ortaya koyar. Kâdî Ahmed-i Kummî' ondan güzel huylu bir kişi olarak söz eder. 995 (1587) yılında, taht üzerinde hak iddia eden Prens Tahmasb Mirza'nın başlattığı ayaklanmayı bastıran gönüllüler arasında yer alan İskender Bey 1001'de (1592-93) I. Abbas'ın sarayına girdi. Bir süre muhase-i Hümâyun'a tayin edilip Dîvân-ı Vekâlet'te göreve başladı. Ardından Dîvân-ı İnşâ'ya geçerek sarayın büyük münşileri arasında yer aldı. Bu sırada İ'timâdüddeve Hâtim Beg ile oğlu ve halefi Ebû Tâlib Han tarafından himaye edildi. İskender Bey 1043 (1633) yılı dolayında vefat etti.

İskender Bey Münşi'nin asıl şöhreti, I. Şah Abbas'ın adına izâfe ettiği *Târîh-i 'Âlem'ârâ-yı 'Abbâsî* adlı Farsça eserden gelir. Telifi 1038'de (1629) tamamlanan kitap üç cilt olup bir mukaddime ile iki bölümden ibarettir. Mukaddimede Safevîler'in aslından bahsettikten sonra I.

İskender Bey Münşi'nin *Târîh-i 'Âlem'ârâ-yı 'Abbâsî* adlı eserinin ilk ve son sayfaları (Nuruosmaniye Ktp., nr. 3144)

Şah İsmâil, I. Tahmasb, II. Şah İsmâil ve Muhammed Hudâbende dönemi olaylarını özetleyen müellif, "sahîfe" adı verilen bölümlerin birincisinde Şah Abbas'ın doğumundan 1587'de tahta çıkışına kadar geçen hayatı ile devrin olaylarını ele almıştır. İkinci sahîfenin "maksad" denilen iki tâli kısmından ilkinde I. Şah Abbas'ın cülûsundan 1616'ya, ikinci maksadda yine bu hükümdarın 1629'da ölümüne kadar gelen Safevî tarihini anlatmıştır. *Târîh-i 'Âlem'ârâ-yı 'Abbâsî'*'nin bazı nüshalarında görülen Şah Sâfi Mirza döneminin (1629-1642) on dört yıllık olaylarının ilk dört senelik kısmını da muhtemelen İskender Münşi kaleme almış, geri kalan on yıllık kısım ise Muhammed Ma'sûm tarafından yazılmıştır.

I. Şah Abbas devrinin birinci elden kaynağı olan *Târîh-i 'Âlem'ârâ-yı 'Abbâsî'*'de sadece Safevî Devleti'nin siyasî olayları değil dönemin sosyal durumu ile ileri gelen devlet adamlarının, bürokratların, şair, edip, hattat vb. sanat erbabının kısa biyografileri de verilmiştir. Eserde ayrıca Başta Osmanlı Devleti olmak üzere Kuzey Azerbaycan, Türkistan ve Bâbürlüler'in Safevî Devleti'yle münasebetleri ve Türk medeniyeti hakkında önemli bilgiler vardır. Nitekim kitaptan, devrin Safevî Devleti'nde Türkçe'nin ve Türk edebiyatının büyük etkisinin bulunduğu, hükümdar ailesi, askerî aristokrasi ve orduda Türkçe'nin ana dili olduğu ve Farsça ile birlikte resmî dil olarak sarayda ve divanda kullanıldığı anlaşılacaktır. Eserde bunun yanında birçok Türk düşünürü, şairi ve edibiyle bunların eserleri de zikredilmektedir.

İskender Bey Münşi eserini resmî evrak, günümüze ulaşmayan eserlere, gözlemlerine ve duyduklarına dayanarak kaleme almıştır. Kitabın düzenli ve açık bir yazım planı vardır. İran tarih yazıcılığında önemli bir yeri olan eser Safevî dönemi tarih yazıcılığının tartışmasız en büyük çalışmasıdır. Yer yer etkili yorumları olan müellifinin ifadesi süslüdür.

Târîh-i 'Âlem'ârâ-yı 'Abbâsî', Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa'nın sadrazamlığı zamanında teşkil edilen Tercüme Heyeti üyelerinden Mehmed Nebîh tarafından 1729'da Türkçe'ye çevrilmiştir. Bu tercümenin İstanbul'da Topkapı Sarayı Müzesi (Revan Köşkü, nr. 1426) ve Nuruosmaniye (nr. 3144) kütüphaneleriyle İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda (nr. 057) nüshaları vardır. B. Dorn, *Târîh-i 'Âlem'ârâ-yı 'Abbâsî'*'nin bazı kısımlarını *Muhammedanische Quellen zur Geschichte der südlichen Küstenlan-*

der des Kaspischen Meeres içinde (IV, 238-442, 510-514) 1850-1858 yıllarında Petersburg'da yayımlamıştır. Eserin bir bütün halinde ilk tab'ı 1313-1314 hş., zeyli ise Yûsuf Müverrih tarafından 1317 hş. tarihlerinde taş basması olarak Tahran'da yapılmıştır. İrec Efşâr'ın neşre hazırladığı kitabın ikinci baskısı da gerçekleştirilmiştir (I-III, Tahran 1334-1335 hş./1955-1956). Eseri ayrıca R. M. Savory *History of Shâh 'Abbâs The Great* adıyla İngilizce'ye çevirmiştir (I-II, Boulder 1979). İskender Bey Münşi'nin *Kitâb-ı Teressül min Münşe'ât-ı Hâce İskender Bey Münşi* adlı bir eseri daha olup bunun nüshası Leiden Universitätsbibliothek'te mevcuttur (Jong, s. 213-214).

BİBLİYOGRAFYA :

İskender Bey Münşi, *Târîh*, müellifin ve neşredeninin girişi, I, 1-6; P. de Jong, *Catalogus Codicum Orientalium Bibliothecae Academiae Regiae Scientiarum*, Leiden 1862, s. 213-214; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 309-314; Ahmed Gülçin-i Meânî, *Târîh-i Tezkirehâ-yı Fârsî*, Tahran 1349 hş./1970, II, 681-682, 722-723; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zer'â ilâ teşârifî's-Şî'a*, Beyrut 1403/1983, III, 263-264; A'yânü's-Şî'a, III, 301-302; Safâ, *Edebiyyât*, V/3, s. 1742-1745; Mehmet İpsirli, "Lale Devrinde Teşkil Edilen Tercüme Heyetine Dair Bazı Gözlemler", *Osmanlı İlmî ve Mesleki Cemiyyetleri* (haz. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1987, s. 34-35; F. von Erdman, "İskender Munsch und sein Werk", *ZDMG*, XV (1861), s. 457-501; Muhammed Hüseyin Rûhânî, "Târîh-i 'Âlem'ârâ-yı 'Abbâsî'", *DMİ*, IV, 39; M. Fuad Köprülü, "Âzerî", *İA*, II, 134; Mirza Bala, "İskender Bey Münşi", a.e., V/2, s. 1082-1083; R. M. Savory, "İskandar Beg", *EP* (Fr.), IV, 136; a.mlf., "'Âlem'ârâ-yı 'Abbâsî'", *Elr.*, I, 796; a.mlf., "Eskandar Beg Tokamân", a.e., VIII, 602-603; "Târîh-i 'Âlem'ârâ-yı 'Abbâsî'", *DMF*, I, 596; Ebû'l-Fazl Hatîbî, "İskender Biyk Münşi", *DMBİ*, VIII, 362-366.

TAHSİN YAZICI

İSKENDER HAN

(اسکندر خان)

(ö. 991/1583)

Şeybânî hükümdarı

(1561-1583)

(bk. ŞEYBÂNİLER).

İSKENDER MİRZA

(اسکندر مرزا)

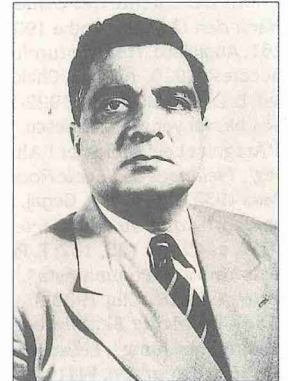
(1899-1969)

Pakistan'ın ilk cumhurbaşkanı.

13 Kasım 1899'da Bombay'da İran asıllı Şîî bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Bombay Elphinstone ve Sandhurst Royal Military kolejlerinde askerlik eğitimi

gördü ve İngiliz ordusunun ilk Hintli subayı oldu (1920). Ağustos 1926'da Political Service'e tayin edildi; 1945'e kadar Kuzeybatı Serhad eyaletinde, 1945-1946'da Orissa eyaletinde ve 1946-1947 yıllarında Savunma Bakanlığı'nda üst düzey yöneticiliklerde bulundu. Askerî ve bürokratik görevleri sırasında bölgedeki kabileleri tanıdı, onlara karşı nasıl bir politika izleneceğini öğrendi.

Pakistan Devleti'nin kurulmasından sonra Savunma Bakanlığı'na getirildi. Savunma bakanı olduğu yıllarda (1947-1954) ordunun düzenlenmesinde ve Keşmir meselesiyle diğer bazı konularda etkin faaliyetlerde bulundu; özellikle Pakistan'ı Türkiye, İran, Irak ve İngiltere'nin kurduğu bir ortak savunma ve bölgesel iş birliği örgütüne taşıdı (bk. BAĞDAT PAKTI). 1954'te Doğu Pakistan askerî valiliğine, 1955'te İçişleri bakanlığına ve arkasından Pakistan genel valiliğine, 1956'da da yeni anayasanın kabulüyle cumhurbaşkanlığına getirildi; kısa sürede ülkenin en güçlü adamı haline geldi. Cumhurbaşkanlığı sırasında politikacılara karşı otoriter bir tavır sergiledi. Amerika'daki gibi çok geniş yetkilere sahip bir başkanlık sistemi arzuluyordu ve halkın parlamenter yönetime henüz hazır olmadığı kanaatindeydi. Politikacılar bir taraftan ona karşı mücadele veriyor, bir taraftan da kendi aralarında çekişiyorlardı. Siyasî belirsizlik düzensizliğe ve ekonomik çalkantılara yol açıyordu. Nihayet 1957'den itibaren bu duruma bir son vermek isteyen İskender Mirza, 7 Ekim 1958'de genel seçim için daha önceden tarih belirlenmiş olmasına rağmen anayasayı yürürlükten kaldırıp sıkıyönetim ilân etti; Genelkurmay Başkanı Eyyûb Han'a da sıkıyönetimi uygulaması için yetki verdi. Fakat birkaç gün içerisinde Eyyûb Han ile anlaşmazlığa düştü; İskender Mirza eskisi gibi iktidarını sürdürmeyi, Eyyûb Han ise kendi gücünü da-

İskender Mirza